

ความปรารถนาของมนุษย์ระดับสวรรค์สมบัติ

ผศ.ดร.วิโรจน์ คุ้มครอง
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
วิทยาเขตบาฬีศึกษาพุทธโฆส นครปฐม

บทนำ

ความปรารถนาของมนุษย์มิได้มีความหยุดนิ่ง สิ่งที่มีมนุษย์ปรารถนามีอะไรบ้าง ส่วนเป้าหมายสูงสุดของพระพุทธศาสนา คือ สิ่งทีพึงประสงค์ในการดำเนินชีวิตของมนุษย์ซึ่งจัดว่าเป็นความสำเร็จในชั้นต่าง ๆ นั้น ความปรารถนาของมนุษย์มีอยู่ ๓ ระดับด้วยกัน คือ ๑) มนุษย์สมบัติ ๒) สวรรค์สมบัติ ๓) นิพพานสมบัติ เช่น วันหนึ่งพระพุทธองค์ทรงเสด็จออกบิณฑบาตโปรดสัตว์ตามปกติ พระนางยโสธรา หรือพิมพาได้พาราหุลราชบุตรมาทูลขอพระราชทานราชสมบัติจากพระองค์^๑ พระพุทธองค์ทรงชี้แจงให้พระราชหุลเข้าใจว่า ราชสมบัตินั้นเป็นทรัพย์นอกรายหาประโยชน์อันใดมิได้ ในที่สุดพระองค์ตรัสชี้แนะให้พระราชหุลไปแสวงหาอริยทรัพย์จึงทรงให้ราชหุลกุมารบวช^๒ เพื่อแสวงหาทรัพย์ภายในซึ่งเป็นทรัพย์ที่มีค่าล้ำเลิศเหนือทรัพย์สินทั้งหลายทั้งปวง นั้นหมายถึงพระองค์ทรงทราบแล้ว พระราชหุลนั้นเปรียบเสมือนดอกบัวที่พ้นน้ำแล้ว ถ้าได้รับแสงแดดเมื่อใดก็จะบานได้ทันที พระองค์จึงมีพุทธประสงค์ที่จะประทานนิพพานสมบัติให้แก่พระราชหุล แต่พระองค์เปรียบมนุษย์ในโลกนี้ไว้เสมือนดอกบัว ๔ เหล่า จึงมีบุคคลอีกมากมายที่ยังไม่สามารถจะรับนิพพานสมบัติได้ พระองค์จึงได้เลือกสรรสมบัติแต่ละอันดับที่เหมาะสมแก่บุคคลแต่ละหมู่เหล่า ดังพระพุทธพจน์ว่า

ขุมทรัพย์คือบุญนี้ ให้สมบัติอันน่าใคร่ทั้งปวงแก่เทวดาและมนุษย์ทั้งหลาย เทวดาและมนุษย์ทั้งหลายย่อมปรารถนาผลใด ย่อมได้ผลนั้นทั้งหมดด้วยขุมทรัพย์คือบุญนี้^๓

ความเป็นผู้มีผิวพรรณงาม ๑ ความเป็นผู้มีเสียงไพเราะ ๑ ความเป็นผู้มีทรวดทรงงาม ๑ ความเป็นผู้มีรูปสวย ๑ ความเป็นอธิบดี ๑ ความเป็นผู้มีบริวาร ๑ ผลทั้งหมดนี้ อันเทวดาและมนุษย์ย่อมได้ด้วยขุมทรัพย์คือบุญนี้^๔

ในบทความวิชาการนี้ ผู้เขียนจะได้อธิบายเฉพาะความปรารถนาของมนุษย์ระดับสวรรค์สมบัติเท่านั้น และผู้ที่จะได้สวรรค์สมบัติต้องปฏิบัติตนให้เป็นผู้สมควรแก่การได้สวรรค์สมบัติด้วย

^๑ วิ.ม. (ไทย) ๔/๑๐๕/๑๖๔.

^๒ วิ.ม. (ไทย) ๔/๑๐๕/๑๖๕.

^๓ ขุ.ธ. (ไทย) ๒๕/๑๐/๑๘.

^๔ ขุ.ธ. (ไทย) ๒๕/๑๑/๑๙.

ความหมายของความปรารถนา

ในหนังสือและเอกสารของนักวิชาการทางพระพุทธศาสนาได้ให้ความหมายของคำว่า ความปรารถนาไว้มากมาย ผู้เขียนจะได้นำเสนอดังต่อไปนี้

๑. ในพจนานุกรม บาลี-ไทย ได้ให้ความหมายของคำว่า ความปรารถนาในภาษาบาลีมีใช้ ๒ คำ คือ

๑) มโนรถ หมายถึง ความปรารถนา ความสมหวัง^๕

๒) ปตถนา หมายถึง ความปรารถนา ความตั้งใจ ความมุ่งหมาย ความสมหวัง^๖

๒. ในพจนานุกรม มจร-ไทย ได้ให้ความหมายของคำว่า ความปรารถนาว่า ปตถนา หมายถึง ความมุ่งหมาย ความต้องการ ความอยากได้ ความปรารถนา^๗

๓. ในพจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน ได้ให้ความหมายของคำว่า ความปรารถนาไว้ว่า คำว่า ปรารถนา หมายถึง มุ่งหมาย อยากได้ ต้องการ^๘

๔. ในหนังสือพจนานุกรม บาลี ไทย อังกฤษ สันสกฤต พระเจ้าบรมวงศ์เธอกรมพระจันทบุรีนฤนาถ ได้ให้ความหมายคำว่า ความปรารถนามาจากคำภาษาบาลีว่า

๑) ปตถนา หมายถึง ธรรมชาติอันบุคคลพึงปรารถนา

๒) ปตถิตปตถนา หมายถึง ความปรารถนาอันตั้งไว้ทั่วแล้ว ความปรารถนาอันปรารถนาแล้ว

๓) ปตถิตปตถโน หมายถึง ผู้มีความปรารถนาอันตั้งไว้แล้ว ผู้มีความปรารถนาอันปรารถนาแล้ว^๙

จะเห็นได้ว่า หนังสือและเอกสารของนักวิชาการทางพระพุทธศาสนาได้ให้ความหมายของคำว่า ความปรารถนาใกล้เคียงกัน เพราะความปรารถนามาจากภาษาบาลีจึงมีคำแปลคล้ายคลึงกัน

^๕ จำลอง สารพัดนึก, พจนานุกรม บาลี-ไทย, พิมพ์ครั้งที่ ๕, (กรุงเทพมหานคร: เรื่องปัญญา, ๒๕๔๘), หน้า ๓๔๐.

^๖ เรื่องเดียวกัน, หน้า ๓๒๒.

^๗ พันตรี ป. หลงสมบุญ (ประยุทธ์ หลงสมบุญ), พจนานุกรม มจร-ไทย, พิมพ์ครั้งที่ ๒, (กรุงเทพมหานคร: เรื่องปัญญา, ๒๕๔๐), หน้า ๔๔๒.

^๘ ราชบัณฑิตยสถาน, พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน, (กรุงเทพมหานคร: นานมีบุ๊คส์พับลิเคชั่น, ๒๕๔๒), หน้า ๗๑๖.

^๙ พระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระจันทบุรีนฤนาถ, พจนานุกรม บาลี ไทย อังกฤษ สันสกฤต, พิมพ์ครั้งที่ ๔. (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาราชวิทยาลัย, ๒๕๓๗), หน้า ๔๖๘.

ความปรารถนาของมนุษย์ระดับสวรรค์สมบัติ

ความปรารถนาของมนุษย์ระดับสวรรค์สมบัติ ดังพระพุทธพจน์ในอภิญญาสูตรว่า สวรรค์ที่นำปรารถนา นำใคร่ นำพอใจ หาได้ยากในโลก^{๑๐} ความปรารถนาของมนุษย์เรื่องสวรรค์ในโลกหน้า หมายถึง เทวดาโดยกำเนิด สัตว์โลกทั่วไปไม่ว่าจะเป็นมนุษย์ สัตว์ดิรัจฉาน เทวดา และเหล่าสัตว์ในอบายภูมิ ถ้ายังไม่หมดกิเลสต้องเวียนว่ายตายเกิดอยู่เรื่อยไป ตามหลักวิภูฏะ ๓ หรือไตรวิภูฏะ คือวนวงเวียน องค์กรประกอบที่หมุนเวียนต่อเนื่องกันของภพจักร หรือสังสารจักรคือ

๑) กิเลสวิภูฏะ วงจรกิเลส ประกอบด้วย อวิชชา ตัณหา และอุปาทาน

๒) กัมมวิภูฏะ วงจรกรรม ประกอบด้วย สังขาร และกรรมภพ

๓) วิปากวิภูฏะ วงจรวิปาก ประกอบด้วย วิญญาณ นามรูป สฬายตนะ ผัสสะ เวทนา ซึ่งแสดงออกในรูปปรากฏที่เรียกอุปปัตติภพ ชาติ ชรา มรณะ เป็นต้น

สังสารจักร ๓ อย่างนี้ประกอบเข้าเป็นวงจรใหญ่แห่งปัจเจกการ หรือที่เรียกว่า ภพจักร หรือสังขารจักรตามหลักปฏิจจนสมุปบาท^{๑๑} สภาพทั้งสามนี้ได้ชื่อว่า วน เพราะหมุนเวียนกันไปคือ กิเลสเกิดขึ้นแล้วให้ทำกรรม ครั้นทำกรรมแล้วย่อมได้รับวิปากแห่งกรรม เมื่อได้รับวิปาก กิเลสเกิดขึ้นอีกวนกันไปอย่างนี้จนกว่าพระอรหันตมรรคจะตัดให้ขาดลง^{๑๒} การหมุนเวียนอยู่เช่นนี้ทำให้วงจรแห่งชีวิตดำเนินไปไม่ขาดสาย สัตว์ผู้ยังมีกิเลส ตายแล้วเกิดใหม่ แม้เป็นเทวดาต้องมีการเกิดเช่นเดียวกับเหล่าสัตว์ในภพอื่น ผู้ที่เกิดเป็นเทวดาคือมนุษย์ทั้งหลายรวมถึงสัตว์เหล่าอื่นที่ได้ทำกุศลกรรมไว้ เมื่อตายลงบุญกุศลก็จะเป็นพลังส่งให้ไปเกิดเป็นเทวดา มีสถานที่อยู่คือเทวโลกบ้าง พรหมโลกบ้าง เรียกว่าอุปปัตติเทพ เป็นเทวดาโดยกำเนิด เกิดผุดขึ้น เป็นชีวิตที่ละเอียด ไม่มีน้ำหนัก ไร้นาต ไม้กินที่แบบหรือชนิดของการเกิดเป็นเทวดานั้นมีหลักฐานปรากฏในทีฆนิกาย ปาฏิภวรรค ได้แสดงถึง โยนิ คือเหตุกำเนิด ๔ เอาไว้ดังนี้

๑) อัณฑชโยนิ กำเนิดของสัตว์ที่เกิดในไข่

๒) ชลาพุชโยนิ กำเนิดของสัตว์ที่เกิดในครรภ์

๓) สังเสทชโยนิ กำเนิดของสัตว์ที่เกิดมาแล้วในถ้ำไคล

๔) โอบปาติกโยนิ กำเนิดของสัตว์ที่ผุดขึ้น^{๑๓}

^{๑๐} อภ.ปญจก. (ไทย) ๒๒/๔๓/๖๗-๖๘.

^{๑๑} พระราชนิพนธ์ (ประยูร ธรรมาภรณ์ ปยุตโต), พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลธรรม, พิมพ์ครั้งที่ ๔, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๒๘), หน้า ๑๑๘.

^{๑๒} สมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระยาวชิรญาณวโรรส, ธรรมวิภาค ปริจเฉทที่ ๒, พิมพ์ครั้งที่ ๓๘, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๓๗), หน้า ๒๙.

^{๑๓} ที.ปา. (ไทย) ๑๑/๓๑๒/๒๙๓.

อุปัติตีเทพ เทวดาโดยกำเนิด เกิดในโอปปาติกโยนิ เมื่อจะเกิดก็อุปัติขึ้นมา ไม่ต้องนอนในครรภ์ มารดาเหมือนเช่นมนุษย์หรืออยู่ในฟองไข่ เหมือนสัตว์ดิรัจฉานทั้งหลาย อุปัติเกิดขึ้นมีรูปร่างเป็นทิพย์ ตั้งอยู่ในวัยหนุ่มสาว เป็นเทพบุตร เทพธิดา^{๑๔} มีความเป็นอยู่สุขสบายในสวรรค์ แยกประเภทออกตามสถานที่อยู่ เป็นเทพชั้นเทวโลกบ้าง พรหมโลกบ้าง ประเภทของสวรรค์ในคัมภีร์โลกศาสตร์แบ่งเป็น ๒๖ ชั้น โดยแยกเป็นสวรรค์ชั้นกามาวจร ๖ ชั้น รูปาวจร ๑๖ ชั้น และอรุปาวจร ๔ ชั้น เหมือนในพระไตรปิฎก แต่คัมภีร์โลกศาสตร์ได้มีการพรรณนาลักษณะของสวรรค์ไว้อย่างงดงามด้วยจุดประสงค์ที่จะให้เกิดความชื่นชมเลื่อมใสของสาธุชนเป็นที่ตั้ง^{๑๕}

ความปรารถนาของมนุษย์ระดับสวรรค์ชั้นกามาวจรภูมิ ๖ ชั้น

มนุษย์ทุกคน เมื่อทำคุณงามความดีแล้วก็มักปรารถนาสวรรค์สมบัติในระดับกามาวจรภูมิ ๖ ชั้น เป็นเบื้องต้น ได้แก่

๑. เทวดาชั้นจาตุมหาราชิกา เป็นสวรรค์ชั้นแรกของเหล่าเทวดา ผู้เล่นสนุกสนานด้วยกามคุณ ๕ เทวดาผู้เป็นใหญ่ในการปกครองสวรรค์ชั้นนี้มี ๔ ท่าน จึงเรียกว่า จาตุมหาราชิกา แต่ละท่านล้วนมีบริวารผู้อยู่ใต้การบังคับบัญชาแตกต่างกันไปในทิศทั้ง ๔ คือ

๑) ท้าวธตรฐ เป็นมหาราชผู้ทรงยศเป็นเจ้าเป็นใหญ่ ปกครองด้านทิศตะวันออก มีพวกคนธรรพ์เป็นบริวารแวดล้อม

๒) ท้าววิรุฬหก เป็นมหาราชผู้ทรงยศเป็นเจ้าเป็นใหญ่ ปกครองด้านทิศใต้ มีพวกกุมภภันท์เป็นบริวารแวดล้อม

๓) ท้าววิรูปักษ์ เป็นมหาราชผู้ทรงยศเป็นเจ้าเป็นใหญ่ ปกครองด้านทิศตะวันตก มีพวกนาคเป็นบริวารแวดล้อม

๔) ท้าวเวสสวัณ เป็นมหาราชผู้ทรงยศเป็นเจ้าเป็นใหญ่ ปกครองด้านทิศเหนือ มีพวกยักษ์เป็นบริวารแวดล้อม

เหล่าบริวารของท้าวมหาราชทั้ง ๔ นั้น แม้ว่าจะอยู่ในสวรรค์ชั้นเดียวกัน แต่ยังมีระดับชั้นต่าง ๆ กันออกไปอีก เช่น พวกยักษ์ที่เป็นบริวารของท้าวเวสสวัณมหาราชปรากฏว่า มีการแบ่งเป็นยักษ์ชั้นสูงชั้นกลาง และชั้นต่ำ ยักษ์ทั้งสามระดับนี้ บางพวกเลื่อมใสต่อพระผู้มีพระภาค บางพวกไม่เลื่อมใส

^{๑๔} พระพรหมโมลี (วิลาส ญาณวโร ป.ธ.๙), **โลกทิปนี**, (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์ดอกหญ้า, ๒๕๔๕), หน้า ๑๓๙.

^{๑๕} พระมหาสมจินต์ สมมาปณโณ (วันจันทร์), “นรกและสวรรค์ในพระพุทธศาสนาเถรวาท”, **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตร์มหาบัณฑิต**, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๓๔), หน้า ๗๓.

พวกที่ไม่เลื่อมใส เป็นเพราะพระผู้มีพระภาคทรงแสดงธรรมเพื่องดเว้นจากปาณาติบาต อทินนาทาน กาเมสุมิฉฉาจาร มุสาวาท การดื่มน้ำเมาคือสุราและเมรัยอันเป็นที่ถึงแห่งความประมาท พวกยักษ์ส่วนมากมิได้งดเว้นจากสิ่งเหล่านั้น^{๑๖} อย่างไรก็ตาม ในทางพระพุทธศาสนา พระพุทธเจ้าและพระสาวก มีวิธีสัมพันธ์แบบฉนมิตรมีไมตรีจิตกับยักษ์เหล่านั้น ด้วยการเจริญอาณานาฎิรักษาทำให้ยักษ์เหล่านั้นเกิดความเลื่อมใสหันมาคุ้มครองรักษาไม่เบียดเบียนทำให้ภิกษุ ภิกษุณี อุบาสก อุบาสิกา อยู่เป็นสุขโดยทั่วกัน เทวดาในชั้นจาตุมหาราชิกานี้มีความพิเศษในด้านต่าง ๆ เป็นต้นว่า มีเครื่องประดับสวยงาม ร่างกายสะอาดบริสุทธิ์ปราศจากมลทิน สามารถเนรมิตกายให้ใหญ่โตหรือเล็กเท่าไรก็ได้ตามความประสงค์ มีอาหารทิพย์ทุกมื้อ ไม่รู้จักป่วยไข้ มีแต่ความสุขสำราญใจตลอดเวลา อยู่กับลูกเมียด้วยความสุขเบิกบานชั่วกาลนาน นอกจากนี้ยังมีน้ำที่ใสยิ่งกว่าแก้ว มีดอกบัวชนิดบานอยู่ในสระน้ำ มีกลิ่นหอมราวอบไฉ้ มีดอกไม้ที่สวยงาม และต้นไม้ที่งามเลิศ มีผลไม้รสอร่อยยิ่งนัก ต้นไม้ดังกล่าวนี้ออกดอกออกผลตลอดทั้งปีไม่รู้โรย^{๑๗}

๒. เทวดาชั้นดาวดึงส์ เป็นที่อยู่ของเหล่าเทวดาที่เป็นกามาพจร ตั้งอยู่เหนือเขาสิเนรุราช ภายในสวรรค์ชั้นนี้ประดับด้วยอุทยานและสระโบกขรณี มีปราสาทชื่อ เวชยันต์ สูง ๗๐๐ โยชน์ ประดับด้วยรัตนะทั้ง ๗ มีต้นไม้ชื่อ ปาริฉัตตะกะ มีปริมาตรกลมแปไป ๑๐๐ โยชน์ ที่โคนต้นไม้มีแท่นศิลาชื่อ บันฑุกัมพล มีสีด้า ดอกชัยพฤษ์ สีครั่ง และสีบัวโรย ยาว ๖๐ โยชน์ กว้าง ๕๐ โยชน์ หนา ๑๕ โยชน์ ยุบลงในเวลาประทับนั่ง พูขึ้นอีกเต็มที่ในเวลาเสด็จลุกขึ้น มีช้างทรงชื่อ เอราวัน^{๑๘} เป็นเทพบุตรเนรมิตกายเป็นช้างจอมเทพผู้ปกครองสวรรค์ชั้นนี้ทรงพระนามว่า ท้าวสักกเทวราช สมดังข้อความที่พระผู้มีพระภาครับสั่งกับภิกษุทั้งหลายว่า

ครั้งนั้น ท้าวสักกะ ผู้เป็นจอมแห่งเทวดา ตรัสเรียกเทวดาชั้นดาวดึงส์มาสั่งว่า ท่านผู้นิรทุกข์ทั้งหลาย หากความกลัวก็ดี ความหวาดเสียวก็ดี ความขนพองสยองเกล้าก็ดี จะบังเกิดมีแก่พวกเทวดา ผู้ไปในสงครามไซ้ สมัยนั้น พวกท่านพึงดูยอดธงของเราทีเดียว เพราะเมื่อพวกท่านแลดูยอดธงของเราอยู่ ความกลัว ความหวาดระแวง หรือความขนพองสยองเกล้าที่จักเกิดขึ้นจักหายไป^{๑๙}

^{๑๖} ที.ปา. (ไทย) ๑๑/๒๗๕-๒๘๔/๒๑๘-๒๓๒.

^{๑๗} คณะทำงานโครงการวรรณกรรมอาเซียน, ไตรภูมิภิกขา ฉบับถอดความ, (กรุงเทพมหานคร: อมรินทร์การพิมพ์, ๒๕๒๘), หน้า ๑๔๙.

^{๑๘} ขุ.ธ.อ. (ไทย) ๑/๒๔๙-๒๕๙.

^{๑๙} ส.ส. (ไทย) ๑๕/๒๔๙/๓๖๐.

และมีข้อความดังที่ปรากฏในอรรถกถาอธิบายถึงท้าวสักกะ ผู้เป็นจอมแห่งเทวดาทั้งหลาย เสวยราชสมบัติเป็นอิสริยาธิปไตยแห่งเทพทั้งหลายชั้นดาวดึงส์ ฉะนั้น จึงเรียกว่า เทวานมินทะ ผู้เป็นจอมแห่งเทวดาทั้งหลาย และว่า ท้าวมขวาน ประเสริฐที่สุดในหมู่เทวดา^{๒๐}

สวรรค์ชั้นดาวดึงส์ มีความหมายว่า แดนที่อยู่แห่งเทพ ๓๓ ตน มีท้าวสักกะหรือพระอินทร์เป็นจอมเทพ บางทีเรียกว่า ไตรตรึงส์^{๒๑} พระมเหสีของท้าวสักกะมี ๔ พระองค์ คือ

๑) นางสุธรรมา	๒) นางสุนันทา
๓) นางสุจิตรา	๔) นางสุชาดา

พระอินทร์ได้เสด็จไปนมัสการพระเจดีย์พร้อมหมู่เทพยดาและนางฟ้าบริวารทั้งหลาย และทรงกระทำประทักษิณพระเจดีย์ทุกวัน^{๒๒} กิจกรรมที่สำคัญยิ่งประการหนึ่งของเทวดาชั้นดาวดึงส์ ก็คือการฟังธรรมโดยใช้สุธรรมเทวสภาเป็นที่ฟังธรรม มีพระพรหมและเทวดาผู้รู้ธรรมผลัดกันเทศนาธรรมตามวาระ ที่จริงแล้วเทวสภาที่ชื่อว่าสุธรรมานี้เกิดด้วยบุญของนางฟ้าที่บังเกิดบนสวรรค์ชั้นนี้ คือนางสุธรรมาผู้ทำบุญไว้เมื่อครั้งเป็นมนุษย์พอตายแล้วก็ไปเกิดในภพดาวดึงส์ และเทวสภาชื่อว่าสุธรรมามีประมาณ ๕๐๐ โยชน์ ได้เกิดแล้วแก่นาง ณ ที่นั้น ที่สภาแห่งนี้มีการฟังธรรมของเหล่าเทวดาในวันอัฐมี (ดิถีที่ ๘) แห่งเดือน^{๒๓} เมื่อถึงวาระการฟังธรรม สันถัมภ์พรหมจะลงมาจากพรหมโลกเพื่อเทศนาธรรมให้เทวดาทั้งหลายได้รับฟัง ในบางครั้งที่สันถัมภ์พรหมไม่มาแสดงธรรม เหล่าเทพทั้งหลายก็จะเชิญเทวดาที่รู้ธรรมให้แสดงธรรม และบางครั้งท้าวสักกเทวราชผู้เป็นจอมแห่งเทวดาทั้งหลาย ทรงแสดงธรรมเอง

สวรรค์ชั้นดาวดึงส์จัดว่ามีความพิเศษต่างจากสวรรค์ชั้นอื่นตรงที่มีธรรมสภาของเทวดา มีการแสดงธรรม การฟังธรรมอยู่เป็นประจำ แม้พระสัมมาสัมพุทธเจ้าเคยเสด็จไปจำพรรษาและแสดงธรรมบนสวรรค์ชั้นดาวดึงส์ กล่าวคือ ในพรรษาที่ ๗ หลังจากตรัสรู้อนุตรสัมมาสัมโพธิญาณ พระพุทธเจ้าทรงทำยมกปาฏิหาริย์ในวันขึ้น ๑๕ ค่ำ เดือน ๘ ณ กรุงสาวัตถี หลังจากทรงทำยมกปาฏิหาริย์แล้วได้เสด็จไปจำพรรษาบนสวรรค์ชั้นดาวดึงส์ ทรงแสดงพระอภิธรรมปิฎกโปรดพระพุทธรมาดาเป็นเวลา ๓ เดือน ในเวลาแสดงธรรมจบ เทวดา ๘ หมื่นโกฏิ ได้บรรลุธรรมส่วนพระพุทธรมาดาได้ดวงตาเห็นธรรมเป็นพระโสดาบัน^{๒๔}

^{๒๐} ชุ.ธ.อ. (ไทย) ๑/๒๖๕.

^{๒๑} พระราชาวรมณี (ประยูรค์ ปยุตโต), พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลธรรม, หน้า ๒๓๒.

^{๒๒} คณะทำงานโครงการวรรณกรรมอาเซียน, ไตรภูมิถา ฉบับถอดความ, หน้า ๑๕๙-๑๖๐.

^{๒๓} ชุ.ธ.อ. (ไทย) ๑/๒๕๙.

^{๒๔} ชุ.ธ.อ. (ไทย) ๒/๒๑๐.

๓. เทวดาชั้นยามา คือ สวรรค์ชั้นที่ ๓ มีชื่อว่า ยามา แปลว่า แดนแห่งเทพผู้ปราศจากความทุกข์ เป็นสวรรค์ที่ปราศจากความลำบากโดยประการทั้งปวง เหล่าเทวดาผู้อยู่บนสวรรค์ชั้นนี้เป็นผู้ถึงซึ่งความสุขอันเป็นทิพย์ จอมเทพผู้ปกครองสวรรค์ชั้นยามามีนามว่า ท้าวสุยามเทพบุตร^{๒๕} สถานที่ตั้งของสวรรค์ชั้นยามานี้อยู่เหนือสวรรค์ชั้นดาวดึงส์ขึ้นไปเบื้องบนไกล ๘๔,๐๐๐ โยชน์ มีปราสาทเงินปราสาททองเป็นวิมานที่อยู่ของเหล่าเทพยดาและปราสาทวิมานนั้นสวยงามวิจิตรตระการตาว่าชั้นดาวดึงส์มีกำแพงแก้วล้อมรอบวิมาน มีอุทยานและสระโบกขรณีอันเป็นทิพย์ ที่สวรรค์ชั้นยามานี้ไม่เห็นแสงพระอาทิตย์เลย เพราะอยู่สูงกว่าพระอาทิตย์มากนัก เหล่าเทวดามองเห็นได้ด้วยแสงรัศมีจากแก้วทั้งหลาย และรัศมีจากตัวของเทวดานั้นเอง ส่วนจะรู้ว่าเข้าหรือค่าได้ก็อาศัยดูจากดอกไม้ทิพย์ ถ้าเห็นว่าดอกไม้ทิพย์บานจึงรู้ว่ารุ่งเช้า ถ้าเห็นว่าดอกไม้บานนั้นหุบจึงรู้ว่าเย็นยามกลางคืน^{๒๖}

เทวดาทั้งหลายบรรดาที่ได้ก่อสร้างการกุศลไว้และได้ไปเกิดที่สวรรค์ชั้นยามานี้มีหน้าตาร่างกายรุ่งเรืองงดงามยิ่งนัก ได้รับความผาสุก มีความสำราญชื่นบานเทพฤทัย เสวยทิพย์สมบัติรื่นรมย์สมควรแก่อัตภาพ ท้าวสุยามเทวราชผู้ทรงเป็นจอมเทพปกครองชาวสวรรค์ชั้นยามานี้ก็ทรงมีน้ำพระทัยประกอบด้วยกุศลยุติธรรมทำให้เหล่าเทพยดาได้รับความชุ่มฉ่ำใจได้เสวยสุขสุดพรรณนา^{๒๗}

๔. สวรรค์ชั้นดุสิต คือแดนแห่งเทพผู้เฝ้าด้วยสิริสมบัติของตน คำว่า ดุสิต มาจากคำว่า ตุสิตา หรือ ตุสิตะ แปลว่า ยินดีชื่นบาน สวรรค์ชั้นนี้ตั้งอยู่เหนือชั้นยามาขึ้นไป ๑๖๘,๐๐๐ โยชน์ มีวิมานเป็นปราสาทแก้วปราสาททอง มีความสูงความงามมากกว่าปราสาทของเทวดาในชั้นยามา เทวดาผู้เป็นใหญ่ปกครองสวรรค์ชั้นดุสิต คือ ท้าวสันดุสิตเทพบุตร^{๒๘} เทวดาทั้งหลายในสวรรค์ชั้นนี้รู้บุญ รู้ธรรม ยินดีในการฟังธรรมเป็นอย่างยิ่ง ทุกวันธัมมัสสวนะจะมีการประชุมฟังธรรมกันอยู่เสมอ องค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าผู้หลุดพ้นผู้รู้ธรรมของพระสัมมาสัมพุทธเจ้าจึงทรงมีอริยาศั้ยินดีในการฟังธรรมและตามปกติสวรรค์ชั้นดุสิตนี้เป็นที่สถิตอยู่ของเทพบุตรผู้เป็นโพธิสัตว์ซึ่งสร้างโพธิสมภารที่จะได้ลงมาตรัสรู้เป็นพระพุทธเจ้าในโลกมนุษย์

ดังนั้น ท้าวสันดุสิตเทวราชดีจึงมักมีเทวโองการตรัสอัญเชิญให้เทพบุตรโพธิสัตว์ผู้ทรงปัญญาเป็นองค์แสดงธรรม เช่นในปัจจุบันนี้สมเด็จพระศรีอาริยเมตไตรยพระโพธิสัตว์ผู้มีชื่อเสียงซึ่งจะได้ตรัสรู้เป็นองค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าในอนาคต พระองค์ก็สถิตอยู่ ณ สวรรค์ชั้นนี้ และมักจะได้รับอาราธนาให้เป็นองค์แสดงธรรมโปรดเหล่าเทวดาในสวรรค์ชั้นดุสิตอยู่เป็นประจำ^{๒๙}

^{๒๕} อ.อ.อุฎฺฐก. (ไทย) ๒๓/๓๖/๒๕๕.

^{๒๖} คณะทำงานโครงการวรรณกรรมอาเซียน, ไตรภูมิภคา ฉบับถอดความ, หน้า ๑๖๓.

^{๒๗} พระพรหมโมลี (วิลาส ญาณวโร ป.ธ.๙), โลกทิพย์, หน้า ๑๘๓.

^{๒๘} อ.อ.อุฎฺฐก. (ไทย) ๒๓/๓๖/๒๕๕.

^{๒๙} พระพรหมโมลี (วิลาส ญาณวโร ป.ธ.๙), ภูมิวิลาสินี, (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์ดอกหญ้า, ๒๕๓๗), หน้า ๓๗๔.

๕. สวรรค์ชั้นนิมมานรดี คือสวรรค์ชั้นที่ ๕ เป็นที่อยู่ของเทวดาเหล่ากามาวจร คำว่านิมมานรดี แปลว่า แดนที่อยู่แห่งเทพผู้มีความยินดีในการเนรมิตถือกันว่าเทวดาชั้นนี้ปรารถนาสิ่งหนึ่งสิ่งใดก็เนรมิตได้เอง จอมเทพผู้ปกครองสวรรค์ชั้นนี้คือ ท้าวสุณิมิตเทพบุตร^{๓๐} ที่ตั้งของสวรรค์ชั้นนิมมานรดีอยู่เหนือชั้นดุสิตขึ้นไป ๓๓๖,๐๐๐ โยชน์ มีวิมานเป็นปราสาทแก้วปราสาททอง มีกำแพงแก้วกำแพงทองล้อมรอบ มีแผ่นดินเป็นทองราบเรียบเสมอกันทุกแห่ง มีสระน้ำมีสวนแก้วสวยงามยิ่งขึ้นไปกว่าสวรรค์ชั้นดุสิต และนอกจากอาการทิพย์ที่มีอยู่โดยปกติแล้วหากปรารถนาสิ่งใดก็สามารถเนรมิตสิ่งนั้นขึ้นมาเองตามใจปรารถนาได้ทุกประการ เทวดาทั้งหลายในสวรรค์ชั้นนี้ต่างสนุกสนานอยู่กับนางฟ้าทั้งหลายด้วยใจนั่นเองจึงเรียกระวังสวรรค์นี้ว่านิมมานรดี^{๓๑}

๖. เทวดาชั้นปรนิมมิตวสวัตตี คือสวรรค์ชั้นที่ ๖ มีชื่อว่า ปรนิมมิตวสวัตตี แปลว่า แดนที่อยู่แห่งเทพผู้ยังอำนาจให้เป็นไปในสมบัติที่ผู้อื่นนิรมิตให้ คือเสวยสมบัติที่พวกเทพอื่นนิรมิตให้ จอมเทพผู้ปกครองสวรรค์ชั้นนี้มีนามว่า ท้าววสวัตตีเทพบุตร^{๓๒} หรือเรียกตามชั้นสวรรค์ว่า ปรนิมมิตวสวัตตีเทวราช ที่ตั้งของสวรรค์ชั้นนี้อยู่เหนือสวรรค์ชั้นนิมมานรดีขึ้นไป ๖๓๒,๐๐๐ โยชน์ เทวดาทั้งหลายในชั้นนี้ มีความประเสริฐด้วยสุขสมบัติมากกว่าสวรรค์ชั้นฟ้าที่กล่าวมาแล้ว คือเมื่อปรารถนาจะได้สรรพทิพย์อาหารใด ๆ ก็จะมีผู้อื่นรู้ความคิดของจิตแล้วนิรมิตให้ตั้งใจปรารถนา แม้ว่าสวรรค์ชั้นปรนิมมิตวสวัตตีจะมีความสวยงามประณีตวิจิตรบรรจงกว่าสวรรค์ทั้ง ๕ ชั้นที่กล่าวมาแล้วก็ตามแต่ก็ยังมีแตกต่างในด้านความเป็นอยู่บางประการ กล่าวคือ เทวดาผู้อุบัติบนสวรรค์ชั้นนี้มีการปกครองแบ่งออกเป็น ๒ ฝ่าย คือ

๑) ฝ่ายเทวดา มีเทวราชผู้ยิ่งใหญ่ทรงพระนามว่า สมเด็จพระปรนิมมิตวสวัตตีเทวราช ทรงเป็นพญาเจ้าฟ้าปกครองเหล่าเทวดาทั้งหลายให้ได้รับความสุขสำราญขึ้นบานบันเทิงจิต

๒) ฝ่ายมาร มีมาราธิราชผู้ยิ่งใหญ่ทรงพระนามว่า ท่านท้าวปรนิมมิตวสวัตตีพญามาร เป็นพญาเจ้าฟ้าปกครองหมู่มารทั้งหลายให้ได้รับความสุขสำราญตามควรแก่อัธภาพ^{๓๓}

^{๓๐} อัง.อฎฐก. (ไทย) ๒๓/๓๖/๒๙๖.

^{๓๑} คณะทำงานโครงการวรรณกรรมอาเซียน, ไตรภูมิภค ฉบับถอดความ, หน้า ๑๖๕.

^{๓๒} อัง.อฎฐก. (ไทย) ๒๓/๓๖/๒๙๖.

^{๓๓} พระพรหมโมลี (วิลาส ญาณวโร ป.ธ.๙), โลกทิปนี, หน้า ๒๐๓.

ความปรารถนาของมนุษย์ระดับสวรรค์ชั้นรูปาวจรภูมิ ๑๖ ชั้น

นับจากสวรรค์ชั้นที่ ๖ ขึ้นไปอีกไกลมากถึงจะถึงพรหมโลก คือที่อยู่ของพรหม คำว่า พรหม แปลว่า ผู้ประเสริฐ ได้แก่ เทวดาในพรหมโลก ซึ่งเป็นผู้ที่ไม่เกี่ยวข้องด้วยกาม แบ่งเป็น ๒ พวกใหญ่ ๆ ด้วยกันคือ รูปพรหม จำพวกรูปาวจรมี ๑๖ ชั้น และอรูปพรหม จำพวกอรูปาวจรมี ๔ ชั้น^{๓๔} คติทางพระพุทธศาสนาได้อธิบายเกี่ยวกับรูปพรหมและอรูปพรหมไว้ว่า ผู้ที่ทำความดีจนบรรลุถึงรูปภูมามีรูปนิमितเป็นอารมณ์ รูปภูมานั้นเป็นวิบากให้ไปเกิดในรูปพรหม ผู้ที่ทำความดีสูงขึ้นไปกว่ารูปภูมาคือทิ้งรูปนิमितเสีย กำหนดอรูปนิमितเป็นอารมณ์จนได้บรรลุรูปภูมาคือ ภูมามีอรูปนิमितเป็นอารมณ์ ภูมานั้นก็มีวิบากให้ไปเกิดเป็นอรูปพรหม โดยนัยนี้ คำว่า พรหม จึงได้ความหมายว่า เจริญรุ่งเรืองด้วยคุณวิเศษมีภูมิตั้งเป็นต้น ในที่นี้จะได้กล่าวถึงชั้นของรูปพรหมและอรูปพรหมตามลำดับโดยสังเขป ดังนี้

๑-๓. พรหมชั้นปฐมรูปภูมิตั้งเป็นพรหม ๓ ประเภทคือ

๑) พรหมปารีสัชชา แปลว่า เป็นบริษัทของพรหม ได้แก่ เกิดในบริษัทของมหาพรหม เป็นผู้บำรุงมหาพรหม

๒) พรหมบุโรหิตา แปลว่า เป็นบุโรหิตของพรหม ได้แก่ บุโรหิตของมหาพรหม

๓) มหาพรหม^{๓๕} แปลว่า พรหมผู้ใหญ่กว่า คือใหญ่กว่าพวกพรหมปารีสัชชาเป็นต้น เช่น มีวรรณะยิ่งกว่า มีอายุยืนกว่า พรหม ๓ จำพวกนี้

อยู่ในปฐมรูปภูมิตั้งเป็นพรหม ๓ ประเภทนี้ แต่มีความรุ่งเรืองต่างกันคือ ผู้ที่ได้ปฐมรูปภูมิตั้งเป็นพรหมอย่างอ่อนก็เกิดในพวกพรหมปารีสัชชา ถ้าได้อย่างกลางก็เกิดในพวกพรหมบุโรหิต ถ้าได้อย่างกล้าแข็งก็เกิดในพวกมหาพรหม

๔-๖. พรหมชั้นทุติยรูปภูมิตั้งเป็นพรหม ๓ ประเภทคือ

๔) ปริตรตาภา แปลว่า มีรัศมีน้อย คือมีแสงสว่างน้อยกว่าพรหมชั้นที่สูง ๆ ขึ้นไป

๕) อัปมาณาภา แปลว่า รัศมีไม่มีประมาณ คือมีแสงสว่างมากเกินที่จะประมาณได้

๖) อาภัสสรา^{๓๖} แปลว่า มีรัศมีชานไป คือแผ่ออกไปแต่ที่นั่นที่นี้ ดุจสายฟ้าแลบออกจากกลีบเมฆมีรัศมีพวยพุ่งดุจเปลวไฟโคมประทีป

^{๓๔} พระธรรมปิฎก (ป. อ. ปยุตโต), พจนานุกรมพุทธศาสน์ ฉบับประมวลศัพท์, หน้า ๑๘๑-๑๘๒.

^{๓๕} ที.ม.อ. (บาลี) ๑๒๓/๑๐๙.

^{๓๖} ม.ม. (ไทย) ๑๒/๔๔๒/๔๗๙.

พรหม ๓ จำพวกนี้อยู่ชั้นหัตถิรูปฎาน สถิตอยู่ในชั้นเดียวกัน แต่มีรัศมีรุ่งเรืองต่างกัน ผู้ที่ได้หัตถิรูปฎานอ่อนเกิดเป็นพวกพรหมปริตตภา ผู้ที่ได้อย่างกลางก็เกิดเป็นพวกอัปมาณภา ผู้ที่ได้อย่างแรงกล้าเกิดเป็นพวกอากัสสรา

๗-๙. พรหมชั้นหัตถิรูปฎาน แบ่งออกเป็นพรหม ๓ ประเภทคือ

๗) ปริตตสุภา แปลว่า มีรัศมีแห่งสรีระน้อย คือน้อยกว่าพรหมชั้นสูงขึ้นไป

๘) อัปมาณสุภา แปลว่า มีรัศมีแห่งสรีระสวยงามไม่มีประมาณ คือพรหมที่มีรัศมีมากเกินไปจะประมาณได้

๙) สุภิกินหา^{๓๗} แปลว่า พรหมที่มีรัศมีแผ่สว่างทั่วไป มีสิริเหมือนอย่างแห่งทองที่โรจน์รุ่งอยู่ในหีบทอง

พรหม ๓ จำพวกนี้อยู่ชั้นหัตถิรูปฎาน สถิตอยู่ในชั้นเดียวกัน แต่มีรัศมีรุ่งเรืองต่างกัน ผู้ที่ได้หัตถิรูปฎานอย่างอ่อนเกิดเป็นพรหมปริตตสุภา ผู้ได้อย่างปานกลางเกิดเป็นพรหมอัปมาณสุภา ผู้ที่ได้อย่างแข็งกล้าหรือประณีตก็เกิดเป็นพรหมสุภิกินหา

๑๐-๑๑. พรหมชั้นจตุตถรูปฎาน แบ่งออกเป็นพรหม ๒ ประเภทคือ

๑๐) เวหฬผลา แปลว่า มีผลไพบูลย์ ซึ่งเกิดขึ้นด้วยอำนาจของฌาน ได้แก่ พรหมผู้ที่เคยประพฤติจนได้ฌานที่ ๔ ไม่มีแบ่งเป็น ๓ ชื่อเหมือนชั้นอื่น ๆ ที่กล่าวมาในเบื้องต้น สำหรับผู้ได้อย่างอ่อนอย่างปานกลาง และอย่างประณีต กล่าวไว้ชื่อเดียวรวมกันไป

๑๑) อสัญญี^{๓๘} แปลว่า ไม่มีสัญญาพรหมชั้นนี้เป็นที่เกิดของท่านผู้ได้ฌานสมบัติด้วยการเพ่งอยู่เป็นนิจว่าจิตไม่มีเวลาจติ พอเกิดสัญญาขึ้นก็จติจากกายนั้น

๑๒-๑๖. พรหมชั้นสุทธาวาส ๕ คือ สุทธาวาส แปลว่า อาวาสคือที่อยู่ของผู้บริสุทธิ หรือที่อยู่อันบริสุทธิ์ คำว่า ผู้บริสุทธิในที่นี้หมายถึงเฉพาะพระอนาคามีและพระอรหันต์ คือพระอริยบุคคลชั้นอนาคามีในโลกนี้สิ้นชีวิตแล้วไปเกิดอยู่ชั้นสุทธาวาส และจะสำเร็จเป็นอรหันต์นิพพานในชั้นสุทธาวาสนั้นไม่มีกลับลงมาอีก สุทธาวาสมีอยู่ ๕ ชั้น คือ

๑๒) พรหมชั้นอวิหา แปลว่า ไม่ละฐานะของตนโดยกาลอันน้อย หรือเสื่อมจากสมบัติของตน เป็นภูมิสุทธาวาสชั้นต้น

๑๓) พรหมชั้นอตปปา แปลว่า ไม่สะดุ้งอะไร หรือไม่ทำผู้ใดผู้หนึ่งให้เดือดร้อน เป็นภูมิสุทธาวาสชั้นที่สอง

^{๓๗} ม.มู. (ไทย) ๑๒/๔๔๒/๔๗๙.

^{๓๘} ม.มู.อ. (บาลี) ๑/๓/๓๘.

๑๔) พรหมชั้นสุทัสสา แปลว่า ดวงม คือมีรูปร่าง น่าดู คือพรหมผู้เกิดชั้นนี้มีรูปร่างงดงาม นามอง เป็นภูมิสุทธาวาสชั้นสาม

๑๕) พรหมชั้นสุทัสสี แปลว่า มีทัศนะ คือพรหมผู้มีความเห็นดีบริสุทธิ์ เป็นภูมิสุทธาวาสชั้นสี่

๑๖) พรหมชั้นอกนิฏฐา^{๓๙} แปลว่า ไม่มีเป็นรอง คือพรหมผู้ที่ไม่สิ่งด้อยกว่าทั้งรูปธรรมและนามธรรมเพราะมีสมบัติอุกกฤษฎ์ สุทธาวาสทั้ง ๕ ชั้นนี้จัดเข้าในพรหมชั้นจตุตถฌาน คือฌานที่มีรูปกัมมัฏฐานเป็นอารมณ์ชั้นที่สี่

ความปรารถนาของมนุษย์ระดับสวรรค์ชั้นอรุปาจร ๔ ชั้น

๑-๔. พรหมชั้นอรุปฌาน ๔ คือ พรหมชั้นที่สูงกว่าสุทธาวาสขึ้นไป เรียกว่า พรหมอรุปฌาน ผู้ที่มาจากเกิดเป็นพรหมในอรุปฌานนี้คือผู้ที่เคยประพฤติฌานมีรูปธรรมเป็นอารมณ์ พรหมชั้นอรุปฌานจัดเป็น ๔ ชั้นตามภูมิฌานดังนี้

๑) พรหมชั้นอากาศานัญจายตนะ คือ ชั้นของพรหมผู้ได้อรุปฌาน เพราะได้เจริญอรุปกัมมัฏฐานว่า อากาศไม่มีที่สุด

๒) พรหมชั้นวิญญานัญจายตนะ คือ ชั้นของพรหมผู้ได้อรุปฌาน เพราะได้เจริญอรุปกัมมัฏฐานว่า วิญญานไม่มีที่สิ้นสุด

๓) พรหมชั้นอากิญจัญญายตนะ คือ ชั้นของพรหมผู้ได้อรุปฌาน เพราะได้เจริญอรุปกัมมัฏฐานว่า น้อยหนึ่งนิดหนึ่งก็ไม่มี

๔) พรหมชั้นเนวสัญญานาสัญญายตนะ^{๔๐} คือ ชั้นของพรหมผู้ได้อรุปฌาน เพราะได้เจริญอรุปกัมมัฏฐานที่ละเอียดยิ่งขึ้นไปอีก จนดับสัญญาอย่างหยาบเหลือแต่สัญญาอย่างละเอียด จึงเรียกว่า มีสัญญาก็ไม่ใช่ ไม่มีสัญญาก็ไม่ใช่ อรุป ๔ ชั้นนี้ ละเอียดกว่ากันขึ้นไปโดยลำดับ

จะเห็นได้ว่า ความปรารถนาของมนุษย์เรื่องสวรรค์ในโลกหน้า ซึ่งหมายถึงเทวดาที่จัดอยู่ในโอปปาติกะกำเนิด คือ พอเกิดขึ้นในเทวโลกก็โตเป็นหนุ่ม เป็นสาว มีอรรถภาพสมบูรณ์ทันที บุคคลผู้ปรารถนาสวรรค์ในโลกหน้าควรรักษาศีลเป็นประจำ เมื่อละโลกนี้ไปแล้วจะไปบังเกิดในสวรรค์สมปรารถนาที่ตนตั้งไว้

^{๓๙} ม.ม. (ไทย) ๑๒/๔๔๒/๔๗๙.

^{๔๐} ม.ม. (ไทย) ๑๒/๔๔๒/๔๗๙.

สรุป

ปรารถนา หมายถึง ความมุ่งหมาย อยากได้ ความต้องการ ความปรารถนาของมนุษย์ระดับสวรรค์สมบัติ ดังพระพุทธพจน์ในอิฎฐสูตตราว่า สวรรค์ที่น่าปรารถนา น่าใคร่ น่าพอใจ หาได้ยากในโลก การเกิดเป็นเทวดาเรียกว่า โอปปาติกโยนิ เมื่อจะเกิดก็อุบัติขึ้นมาไม่ต้องนอนในครรภ์มารดาเหมือนเช่นมนุษย์หรืออยู่ในฟองไข่ เหมือนสัตว์ดิรัจฉานทั้งหลาย อุบัติเกิดขึ้นมีรูปร่างเป็นทิพย์ ตั้งอยู่ในวัยหนุ่มสาว เป็นเทพบุตร เทพธิดา มีความเป็นอยู่สุขสบายในสวรรค์ แยกประเภทออกตามสถานที่อยู่ เป็นเทวชั้นเทวโลกบ้าง พรหมโลกบ้าง โดยแยกเป็นสวรรค์ชั้นกามาจร ๖ ชั้นคือ

- ๑) เทวดาชั้นจาตุมหาราชิกา เป็นสวรรค์ชั้นแรกของเหล่าเทวดา
- ๒) เทวดาชั้นดาวดึงส์ เป็นที่อยู่ของเหล่าเทวดาที่เป็นกามาจร
- ๓) เทวดาชั้นยามา คือ สวรรค์ชั้นที่ ๓ มีชื่อว่า ยามา แปลว่า แดนแห่งเทพผู้ปราศจากความทุกข์
- ๔) สวรรค์ชั้นดุสิต คือแดนแห่งเทพผู้เฝ้าอ้อมด้วยสิริสมบัติของตน
- ๕) สวรรค์ชั้นนิมมานรดี คือสวรรค์ชั้นที่ ๕ เป็นที่อยู่ของเทวดาเหล่ากามาจร
- ๖) เทวดาชั้นปรนิมมิตวสวัตตี คือสวรรค์ชั้นที่ ๖ มีชื่อว่า ปรนิมมิตวสวัตตี แปลว่า แดนที่อยู่แห่งเทพผู้ยังอำนาจให้เป็นไปในสมบัติที่ผู้อื่นนิรมิตให้

นับจากสวรรค์ชั้นที่ ๖ ขึ้นไปอีกไกลมากถึงจะถึงพรหมโลก คือที่อยู่ของพรหม ได้แก่ เทวดาในพรหมโลก ซึ่งเป็นผู้ที่ไม่เกี่ยวข้องกับด้วยกาม แบ่งเป็น ๒ พวกใหญ่ ๆ ด้วยกันคือ รูปพรหม จำพวกรูปาวจรมี ๑๖ ชั้น และอรูปพรหม จำพวกอรูปาวจรมี ๔ ชั้น คือ

- ๑) พรหมชั้นอากาศานัญญายตนะ คือชั้นของพรหมผู้ได้อรูปฌาน เพราะได้เจริญอรูปกัมมัญฐานว่า อากาศไม่มีที่สิ้นสุด
- ๒) พรหมชั้นวิญญานัญญายตนะ คือชั้นของพรหมผู้ได้อรูปฌาน เพราะได้เจริญอรูปกัมมัญฐานว่า วิญญานไม่มีที่สิ้นสุด
- ๓) พรหมชั้นอากาศัญญายตนะ คือชั้นของพรหมผู้ได้อรูปฌาน เพราะได้เจริญอรูปกัมมัญฐานว่า น้อยหนึ่งนิดหนึ่งก็ไม่มี
- ๔) พรหมชั้นเนวสัญญานาสัญญายตนะ คือชั้นของพรหมผู้ได้อรูปฌาน เพราะได้เจริญอรูปกัมมัญฐานที่ละเอียดยิ่งขึ้นไปอีก

ความปรารถนาของมนุษย์เรื่องสวรรค์ในโลภหน้า ซึ่งหมายถึงเทวดาที่จัดอยู่ในโอปปาติกะกำเนิดคือ พอเกิดขึ้นในเทวโลกก็โตเป็นหนุ่มเป็นสาว มีอภาพสมบุรณ์ทันที บุคคลผู้ปรารถนาสวรรค์ในโลภหน้าควรรักษาศีลเป็นประจำ เมื่อละโลกนี้ไปแล้วจะไปบังเกิดในสวรรค์สมบัติตามที่ตนตั้งไว้

บรรณานุกรม

- คณะทำงานโครงการวรรณกรรมอาเซียน. **ไตรภูมิถา ฉบับถอดความ**. กรุงเทพมหานคร: อมรินทร์การพิมพ์, ๒๕๒๘.
- จำลอง สารพัตน์. **พจนานุกรม บาลี-ไทย**. พิมพ์ครั้งที่ ๕. กรุงเทพมหานคร: เรื่องปัญญา, ๒๕๔๘.
- พระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระจันทบุรีนฤนาถ. **พจนานุกรม บาลี ไทย อังกฤษ สันสกฤต**. พิมพ์ครั้งที่ ๔. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๓๗.
- พระธรรมปิฎก (ป. อ. ปยุตฺโต). **พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลศัพท์**. พิมพ์ครั้งที่ ๒๑. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์ผลิธัมม์, ๒๕๕๖.
- พระพรหมโมลี (วิลาศ ญาณวโร ป.ธ.๙). **โลกทิปนี**. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์ดอกหญ้า, ๒๕๔๕.
- _____ . **ภูมิวิลาสินี**. กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์ดอกหญ้า, ๒๕๓๗.
- พระราชวรมุนี (ประยุทธ์ ปยุตฺโต). **พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลธรรม**. พิมพ์ครั้งที่ ๔. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๒๘.
- พระมหาสมจินต์ สมมาปญโย (วันจันทร์). “นรกและสวรรค์ในพระพุทธศาสนาเถรวาท”. **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต**. บัณฑิตวิทยาลัย: มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๓๔.
- พันธุ์ ป. หลงสมบุญ (ประยุทธ์ หลงสมบุญ). **พจนานุกรม มทร-ไทย**. พิมพ์ครั้งที่ ๒. กรุงเทพมหานคร: เรื่องปัญญา, ๒๕๔๐.
- มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. **พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย**. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๓๙.
- _____ . **อรรถกถาภาษาบาลี ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย**. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. โรงพิมพ์วิญญาน, ๒๕๓๒ - ๒๕๓๔.
- ราชบัณฑิตยสถาน. **พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน**. กรุงเทพมหานคร: นานมีบุ๊คส์พับลิเคชั่น, ๒๕๔๒.
- สมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระยาวชิรญาณวโรรส. **ธรรมวิภาคปริจเฉทที่ ๒**. พิมพ์ครั้งที่ ๓๘. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๓๗.